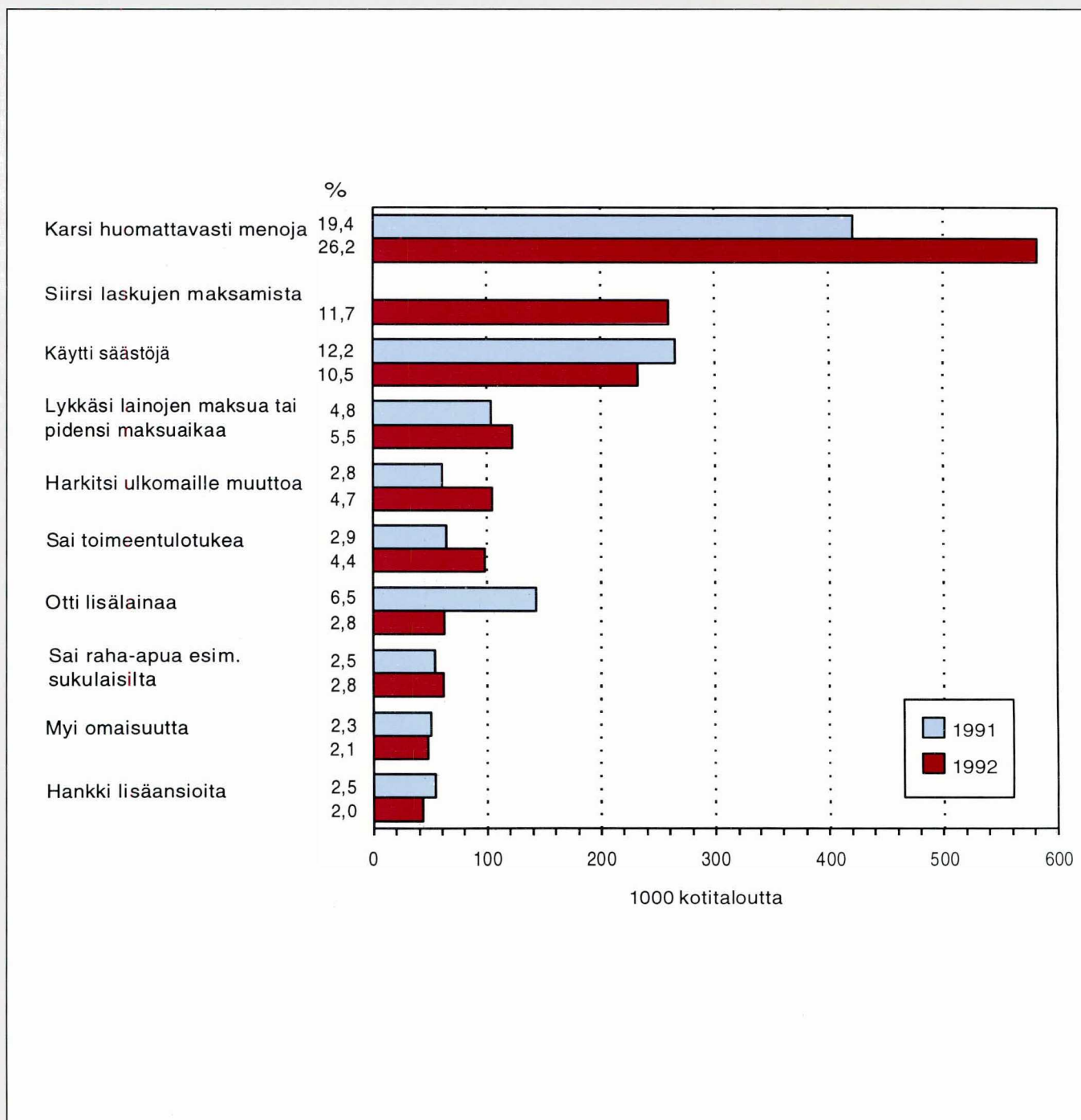

Kotitaloudet ja lama

Tietoja laman taloudellisista seurauksista 1991 ja 1992

Irmeli Penttilä

Kotitaloudet ja lama

Tietoja laman taloudellisista seurauksista 1991 ja 1992

Irmeli Penttilä

Marraskuu 1993

Tiedustelut - Förfrågningar:

Irmeli Penttilä
(90) 17 341

SVT Suomen Virallinen Tilasto
Finlands Officiella Statistik
Official Statistics of Finland

Helsinki 1993

Taulukoissa käytetyt symbolit:

Tieto liian epävarma esitettäväksi, koska ryhmään on otoksessa tullut alle 30 tapausta tai tietoa ei ole ..

Johdanto

Tulonjakotutkimus on otokseen perustuva vuosittain toistuva tutkimus. Se on paneelitutkimus, jossa samasta kotitaloudesta kerätään tulotiedot kahtena peräkkäisenä vuotena. Puolet otoksesta vaihtuu vuosittain. Tiedot kerätään sekä haastattelemalla että rekistereistä. Laman taloudellisia seurauksia koskevat tiedot saatiin tulonjakotutkimuksen tiedonkeruun yhteydessä. Vuotta 1991 koskevat haastattelut tehtiin keväällä 1992 ja vuotta 1992 koskevat keväällä 1993. Ensimmäiseen haastatteluun osallistui 6 093 taloutta ja toiseen 5 354 taloutta.

Kotitalouksien taloudellinen selviytyminen

Mitä pienituloisempi kotitalous on ollut, sitä useammin se ilmoitti järjestelleensä talouttaan eri asteisten laman aiheuttamien rahahuolien vuoksi. Talousongelmaisista perheistä joka neljäs kuului pienituloisimpaan viidennekseen, mutta vain joka seitsemäs suurituloisimpaan viidennekseen (taulukko 1). Vähäinenkin toimeentulotason lasku saattaa aiheuttaa välittömiä ongelmia silloin, kun tulot ovat jo ennestään alhaiset.

Taulukko 1.

Taloudellisia ongelmia vuosina 1991 ja 1992 kokeneet kotitaloudet tuloviidenneksittäin¹

Tuloviidennes	Prosenttiosuus	
	1991	1992
I	24	25
II	22	21
III	21	22
IV	17	18
V	16	14
Yhteensä	100	100

¹ Kotitalouksien tuloviidennekset on muodostettu henkilöiden kesken OECD-kulutussyksikköä kohti aina edellisen vuoden käytettävissä olevien tulojen perusteella.

Mitä nuorempaan ikäluokkaan kotitalous kuului, sitä useammin sillä oli rahahuolia. Lama on koetellut erityisesti nuorten ikäluokkien talouksia. Niiden tulot ovat sen seurauksena vähentyneet vanhempien ikäluokkien talouksia enemmän. Tulojen lasku ja nuorten työttömyyden korkea taso ovat yhdessä kärjistäneet varsinkin yksin asuvien nuorten talousongelmia.

Mitä vilkkaamman taloudellisen toiminnan alueella kotitalous asui, sitä useammin se ilmoitti joutuneensa ratkomaan talousongelmiaan. Vuonna 1992 pääkaupunkiseudulla 45 prosenttia kotitalouksista koki ta-

Kato oli vuoden 1991 lamatutkimuksessa 4,7 %. Nämä taloudet olivat mukana tulonjakotutkimuksessa ensimmäisen kerran vuonna 1990, jolloin kato oli 16,6 %. Vuoden 1992 lamatutkimuksen vastaavat kato prosentit olivat 4,4 % (1992) ja 15,7 % (1991).

Otoksen tiedot on korotettu perusjoukon tasolle. Kotitalouksien lukumäärä perusjoukossa oli 2 181 000 vuonna 1991 ja 2 222 000 vuonna 1992. Koska luvut perustuvat vain puoleen varsinaisen tulonjakotilaston otoksesta, ne eroavat tulonjaon vuositilaston luvuista.

loudellisia takaiskuja. Muilla suurilla paikkakunnilla näiden talouksien osuus oli 35 prosenttia ja maaseudulla 34 prosenttia. Taloudellisen toimeliaisuuden lasku on ensin vaikuttanut "rintamailla" asuvien kotitalouksien toimeentuloon. Maaseudulla nämä vaikutukset tuntuvat hitaammin. Pääkaupunkiseudun kotitalouksilla oli muita suuremmat velat, mikä osittain selittää talousongelmaisten muuta maata suurempaa osuutta.

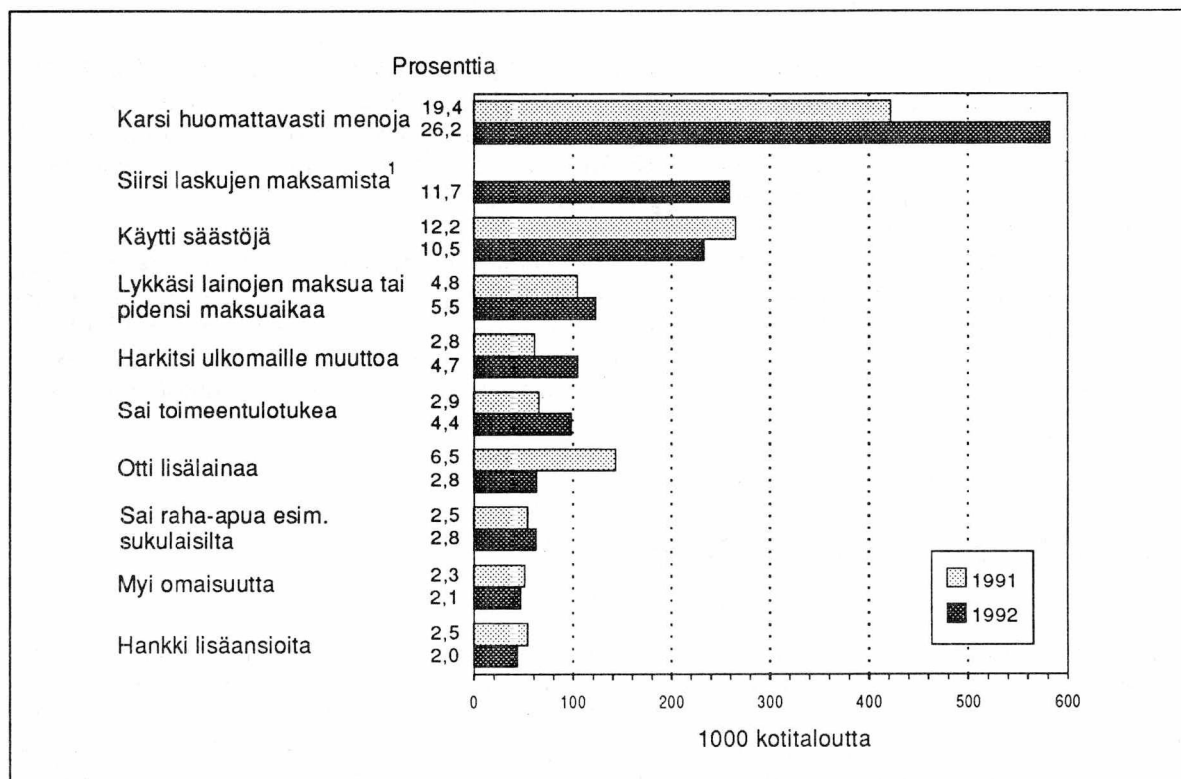
Talouden järjestelyt

Runas 800 000 eli yli kolmannes kotitalouksista järjesteli laman vuoksi raha-asioitaan vuoden 1992 aikana. Tämä on noin 100 000 taloutta edellisvuotista enemmän. Kotitaloudet voivat säädellä talouttaan pääasiassa kahdella tavalla. Tuloja hankitaan lisää joko velkaantumalla tai muulla tavoin tai sitten menoja supistetaan tai ne ajoitetaan uudelleen.

Lamaan sopeutumista selvitettiin kysymyksellä, jossa esitettiin yhdeksän keinoa lamasta selviämiseksi. Niistä kuusi merkitsi tulojen lisäämistä ja kolme menojen vähenemistä tai siirtämistä (kuvio 1). Kotitalouksilta kysyttiin myös muuttohalua ulkomaille vaihtoehtona vallitsevaan taloudelliseen tilanteeseensa. Liitetäulukosta 1 käy ilmi, miten eri sosioekonomiset ryhmät ovat selviytyneet laman aiheuttamista taloudellisista ongelmista.

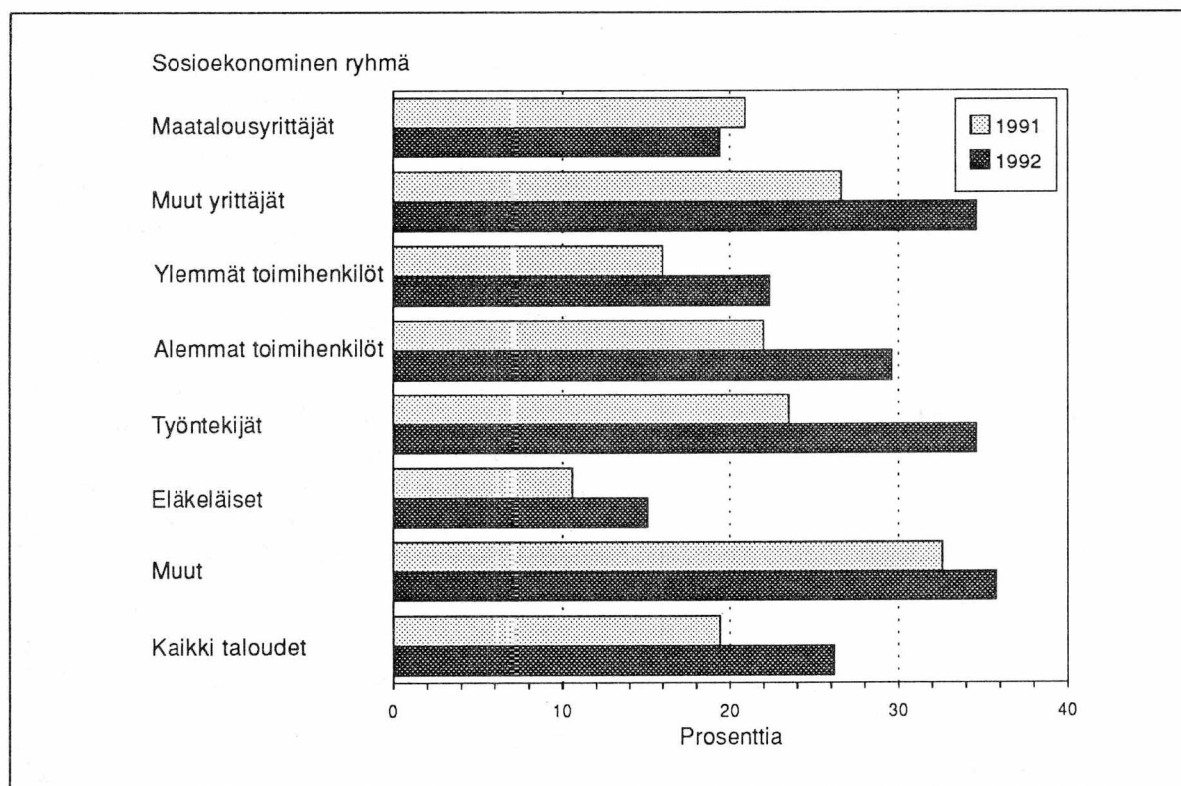
Kotitaloudet ryhtyivät aikaisempaa enemmän säätelemään eri tavoin taloutensa menoja vuonna 1992. Myös erilaiset velkojen järjestelyt lisääntyivät. Toimeentulotukea käytti aikaisempaa useampi kotitalous. Viisi eniten käytettyä tapaa ratkaista talouden ongelmia olivat menojen huomattava supistaminen, laskujen maksamisen siirtäminen, säästöjen käyttö, velkojen järjestelyt ja toimeentulotuen käyttö.

Kuvio 1.
Kotitalouksien keinoja selvitä lamasta vuosina 1991 ja 1992

1 Kysytty vain vuonna 1992.

Kuvio 2.
Menojaan huomattavasti karsineet kotitaloudet sosioekonomisen aseman¹ mukaan vuosina 1991 ja 1992, osuus oman sosioekonomisen ryhmän talouksista.

1 Kotitalouden sosioekonominen ryhmä määräytyy suurituloisimman jäsenen mukaan. Sosioekonominen asema perustuu tilastovuotta edeltävän vuoden tietoihin. Ryhmä muut sisältää ammatissa toimimattomia talouksia kuten opiskelijoita ja perheitä, joiden suurituloisin on ollut työttömänä yli puoli vuotta.

Taulukko 2.

Menojaan huomattavasti supistaneet ja laskujen maksamista siirtäneet kotitaloudet elinvaiheen mukaan vuosina 1991 ja 1992

Kotitalouden elinvaihe	Karsi huomattavasti menoja		Siirsi laskujen maksamista	Karsi huomattavasti menoja		Siirsi laskujen maksamista
	Talouksien lukumäärä			Osuus oman elinvaiheen talouksista, %		
	1991	1992	1992 ¹	1991	1992	1992 ¹
Yksinäiset henkilöt						
ikä – 34 v.	58 000	70 700	47 400	26	34	23
ikä 35 – 64 v.	62 100	90 900	32 500	22	28	10
ikä 65 v. –	20 500	27 100	..	8	10	..
Yksinhuoltajat	32 100	43 600	23 700	34	42	23
Lapsettomat parit						
viitehenkilön ikä – 34 v.	27 700	47 000	20 600	22	33	15
viitehenkilön ikä 35 – 64 v.	39 200	58 400	15 500	16	24	6
viitehenkilön ikä 65 v. –	11 500	17 700	..	9	13	..
Parit, nuorin lapsi alle 7-vuotias	75 600	91 500	60 100	26	30	20
Parit, nuorin lapsi 7 – 17-vuotias	54 300	80 700	38 200	18	30	14
Muut	41 200	54 600	16 600	20	26	8
Yhteensä	422 200	582 200	259 500	19	26	12

1 Kysytty vain vuonna 1992.

Menojen vähentäminen

Runsas neljäsnes kotitalouksista ilmoitti vuoden 1992 aikana vähentäneensä huomattavasti menojaan (taulukko 2). Edellisvuonna näin teki joka viides talous. Menojen supistaminen ei aina riittänyt, vaan joka kahdeksas eli runsas neljännesmiljoona perhettä sai taloudenpitoonsa ainakin väliaikaista joustoa siirtämällä laskujen maksamista. Nuorehkojen ikäluokkien kotitaloudet ja lapsiperheet, varsinkin yksinhuoltajien perheet, luopuivat joistakin kulutusaikastaan muita useammin. Nuoriin ikäluokkiin kuuluvat ja lapsiperheet pitkittivät myös maksujaan muita perheitä useammin.

Maksuvelvoitteiden siirtäminen kuvaa välittömämpiä toimeentulohäiriöitä kuin menojen vähentäminen yleensä. Osa talouksista saattaa supistaa menojaan säästääkseen pahan päivän varalle. Syynä entistä vähäisempään kulutukseen on silloin pikemminkin epävarma tulevaisuus kuin taloudellinen pakko.

Kuviosta 2 ilmenee, että menojaan vähensivät eniten työntekijöihin, yrittäjiin, alempiin toimihenkilöihin ja ryhmään muut kuuluvat perheet. Näissä perheissä on koettu työttömyyttä muita perheitä useammin, minkä vuoksi menoja on täytynyt supistaa. Muut paitsi maatalousyrittäjien taloudet ovat vähentäneet menojaan vuonna 1992 edellisvuotta useammin.

Velkojen järjestelyt

Lainajärjestelyllä tarkoitetaan lainojen maksuaikojen pidentämistä tai lainojen lyhennyserien maksamisen siirtämistä. Runsas 120 000 perhettä järjesteli laino-

jaan vuonna 1992. Se on noin 20 000 edellisvuotista enemmän. 17 000 taloutta neuvotteli samalla velkojensa korot alhaisemmiksi. Lapsiperheet ja yrittäjät ovat siirtäneet velkojensa maksamista tai pidentäneet niiden maksuaikaa muita useammin. Näiden perheiden muita suuremmat velat pakottavat lainajärjestelyihin, jos tulot vähenevät.

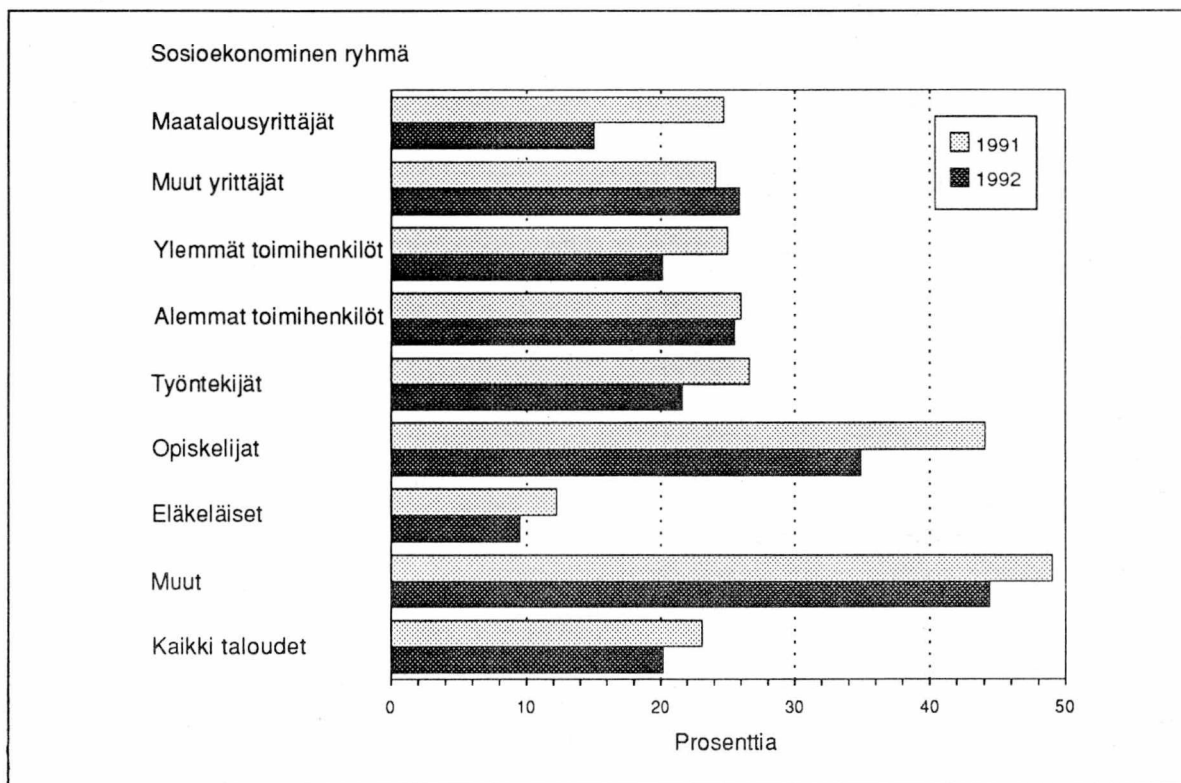
Lisärahoituksen hankinta

Tulojen lisäämisellä tarkoitetaan säästöjen käyttöä, omaisuuden myyntiä, rahalahjoja, lainaa, lisäansioita ja toimeentulotukea. Noin puoli miljoonaa kotitaloutta hankki itselleen lisää tuloja jollain mainituista tavoista vuonna 1991. Vuonna 1992 näitä talouksia oli 50 000 vähemmän. Entiseen kulutustasoon ei ollut mahdollisuutta edellisvuoden tapaan tai sitten uusia rahoituslähteitä ei ollut.

Yrittäjät ovat tarvinneet lisärahoitusta elämiseensä hieman edellisvuotista useammin (kuvio 3). Alemmat toimihenkilöperheet ovat hankkineet lisärahoitusta lähes yhtä usein molempina vuosina. Kummankin ryhmän perheistä noin neljäsosa käytti yhtä tai useampaa rahoituslähdetä. Yrittäjien muita suuremmat taloudelliset riskit ja alempien toimihenkilöiden työttömyyden nopea kasvu pakottivat hankkimaan rahaa säännöllisten tulojen vähennyttä. Muut sosioekonomiset ryhmät hankkivat lisärahoitusta elämiseensä entistä harvemmin.

Lisätulojen markkamäärät pienenivät keskimäärin noin 5 000 markkaa. Ylempien toimihenkilöiden perheet sitä vastoin hankkivat jollakin mainituista tavoista lisätuloja keskimäärin runsaat 6 000 markkaa edel-

Kuvio 3.
Laman vuoksi lisärahoitusta¹ hankkineet kotitaloudet sosioekonomisen aseman mukaan vuosina 1991 ja 1992, osuus oman sosioekonomisen ryhmän talouksista.

¹ Lisärahoituksella tarkoitetaan erilaisia lähteitä järjestää kotitalouden käyttöön lisää varoja. Rahoituslähteitä olivat säästöt, omaisuuden myynti, rahalahjat muilta, laina, lisäansiot ja toimeentulotuki.

lisvuotta enemmän. Näiden perheiden korkeahkot velat ovat saattaneet pakottaa muita suurempien lisätulojen hankintaan.

Toimeentulotuki

Vuonna 1991 kaikkiaan 220 000 taloutta sai toimeentulotukea eri syistä (Toimeentulotuki ja sotilasavustus 1991, Sosiaaliturva 1993:4, Stakes). Haastatelluista talouksista 65 000 ilmoitti saaneensa tukea laman aiheuttamiin rahahuoliin. Vuotta myöhemmin laman vuoksi tukea saavia talouksia oli jo lähes 100 000. Varsinkin lapsiperheet tarvitsivat vuonna 1992 toimeentulotukea laman aiheuttamiin talousvaikeuksiin edellisvuotta useammin (taulukko 3). Tuen määrä oli noin 5 000 markkaa saajataloutta kohti. Kasvua oli noin 1 000 markkaa vuoteen 1991 verrattuna.

Taulukko 3.
Laman vuoksi toimeentulotukea saaneet kotitaloudet perhetyypin mukaan vuosina 1991 ja 1992

Perhetyyppi	1991		1992	
	Talouksia	% ¹	Talouksia	% ¹
Yksinäiset henkilöt	27 800	3,6	34 700	4,3
Lapsiperheet	25 000	3,6	41 400	6,1
Muut	12 500	1,8	21 600	2,9
Yhteensä	65 300	3,0	97 800	4,4

¹ Osuus oman elinvaiheen talouksista

Velanotto

Kotitaloudet eivät uskaltaneet ottaa tai eivät saaneet velkaa laman aiheuttamiin rahaongelmiin enää niin usein kuin edellisenä vuonna. Vuonna 1991 lähes 7 prosenttia talouksista saattoi vielä järjestellä talouttaan lainoin, mutta seuraavana vuonna enää vajaa 3 prosenttia. Työntekijäperheiden ja toimihenkilöperheiden rahan lainaaminen on vähentynyt eniten. Perhetyypeistä lainoja ottivat eniten perheet, joissa on kouluikäisiä nuorempia lapsia.

Laman aiheuttamiin talousongelmiin otetut lainat olivat keskimäärin edellisvuotta pienempiä. Yrittäjäperheiden laman vuoksi ottamat lainasummat olivat pienentyneet eniten, ylempien toimihenkilöperheiden lainat olivat taas kasvaneet eniten.

Säästöt ja omaisuus

Kotitaloudet käyttivät säästöjään edellisvuotta harvemmin. Sosioekonomisista ryhmistä vain yrittäjät ja alemmat toimihenkilöperheet käyttivät niitä hieman aikaisempaa useammin. Myös käytetyt säästösummat pienenivät. Vuoden 1992 aikana yrittäjäperheet käyttivät säästöjä markkamääriltään eniten, noin 34 000 markkaa säästöjä käyttänyttä taloutta kohti ja alemmat toimihenkilöperheet vähiten, vajaan 12 000 markkaa.

Omaisuttaan myi runsaat 50 000 kotitaloutta vuonna 1991. Rahaa omaisuuden myynnistä kertyi runsaat

70 000 markkaa omaisuutta myynyttä kotitaloutta kohti. Vuotta myöhemmin omaisuuttaan realisoineita oli hieman vähemmän, noin 47 000 kotitaloutta ja myydyn omaisuuden keskiarvo edellisvuotista korkeampi, lähes 80 000 markkaa.

Rahalahjat ja lisäansiot

Vuonna 1991 noin 55 000 taloutta sai rahaa sukulaisilta tai ystävilä. Seuraavana vuonna sukulaisten apua tarvitsi hieman useampi, runsaat 60 000 kotitaloutta. Enin osa rahalahjojen saajatalouksista kuului alle 35-vuotiaiden ikäluokkiin.

Mahdollisuudet lisäansioihin ovat vähentyneet. 54 000 kotitaloutta sai tilapäistöillä lisäansioita vuonna 1991, mutta vuotta myöhemmin näitä talouksia oli 10 000 vähemmän. Työttömyyden kasvu on heikentänyt lisätöiden saantia. Palkallisten ylityöiden teko on myös vähentynyt.

Selviytyjät

Kun kotitaloudet joutuivat hankkimaan lisää rahaa elämiseensä, ne ovat voineet käyttää samanaikaisesti

useampia rahoituslähteitä. Tällaisia yhdistelmiä voidaan kuvata neljänlaisilla ominaisuuksilla, joita ovat ulkopuolinen avuntarve, itsenäinen selviytyminen, hyväosaisuus ja työnteolla selviytyminen.

Kun talouden omia rahalähteitä ei ole ja käytettävissä olevat tulot ovat alhaiset, on turvauduttu muiden apuun. Tämä merkitsee toimeentulotuen saantia ja sukulaisilta vastikkeetta saatua raha-apua.

Toista ryhmää voidaan kuvata itsenäisinä selviytyjinä. Itsenäiseen selviytymiseen liittyy uskallus tai mahdollisuus ottaa lainaa ja mahdollisuus myydä omaisuutta.

Kolmatta ryhmää voidaan pitää muita hyväosaisempina. Hyväosaisuuteen liittyy mahdollisuus käyttää säästöjä. Tälle ryhmälle on myös ominaista korkeat käytettävissä olevat tulot edellisenä vuonna.

Neljäs ryhmä on selviytynyt työnteolla lisäämällä. Mahdollisuus lisäansioihin on yksistään ollut riittävä selviytymiskeino. Tulotasolla ei ole tässä ryhmässä erityistä merkitystä.

Kotitalouksien velat vuosina 1991 ja 1992

Vuonna 1992 velat kotitaloutta kohti olivat runsaat 76 000 markkaa. Kotitalouksien velkaantuneisuus on tasaantunut sitten 1980-luvun lopun nopean kasvun vaiheen. Kuviosta 4 ilmenee, että nuorimman ikäryhmän velat kotitaloutta kohti vähenivät eniten vuodesta 1991 ja 35 – 44-vuotiaiden ikäluokan velat lisääntyivät eniten. Kotitalouksien keskimääräiset velat kasvoivat vajaalla 10 prosentilla vuodesta 1988 aina vuoteen 1991, minkä jälkeen kasvu taittui.

Tilastokeskuksen luottokantatilaston mukaan kotitaloussektorin velat ovat alentuneet vuoden 1992 aikana. Tulonjakotutkimuksen lamakysely osoittaa velkaantuneisuuden pysähtyneen tänä aikana. Ero saattaa johtua siitä, että luottokantatilastossa kirjataan luottotappioiksi konkurssin tehneiden yritysten tai ylivelkaantuneiden henkilöiden velat, joiden velkajärjestelyistä ei ole päätöstä. Sen sijaan lamakyselyssä haastateltavat ilmoittavat tällöin velkansa, jos he ovat niistä vastuussa henkilökohtaisesti tai takaajina.

Kotitalouksista 1,3 miljoonalla eli 60 prosentilla oli velkaa vuonna 1991. Vuotta myöhemmin velallisten kotitalouksien osuus oli 55 prosenttia eli 100 000 taloutta vähemmän. Tämä merkitsee, että kotitaloudet ovat entistä varovaisempia velanottoa harkitessaan. Uusia lainanottajia oli harvemmassa kuin lainansa maksaneita. Vain yksin asuvat keski-ikäiset henkilöt, lapsettomat alle 35-vuotiaiden ikäryhmiin kuuluvat

parit ja pikkulapsiperheet ottivat lainaa edellisvuotta useammin.

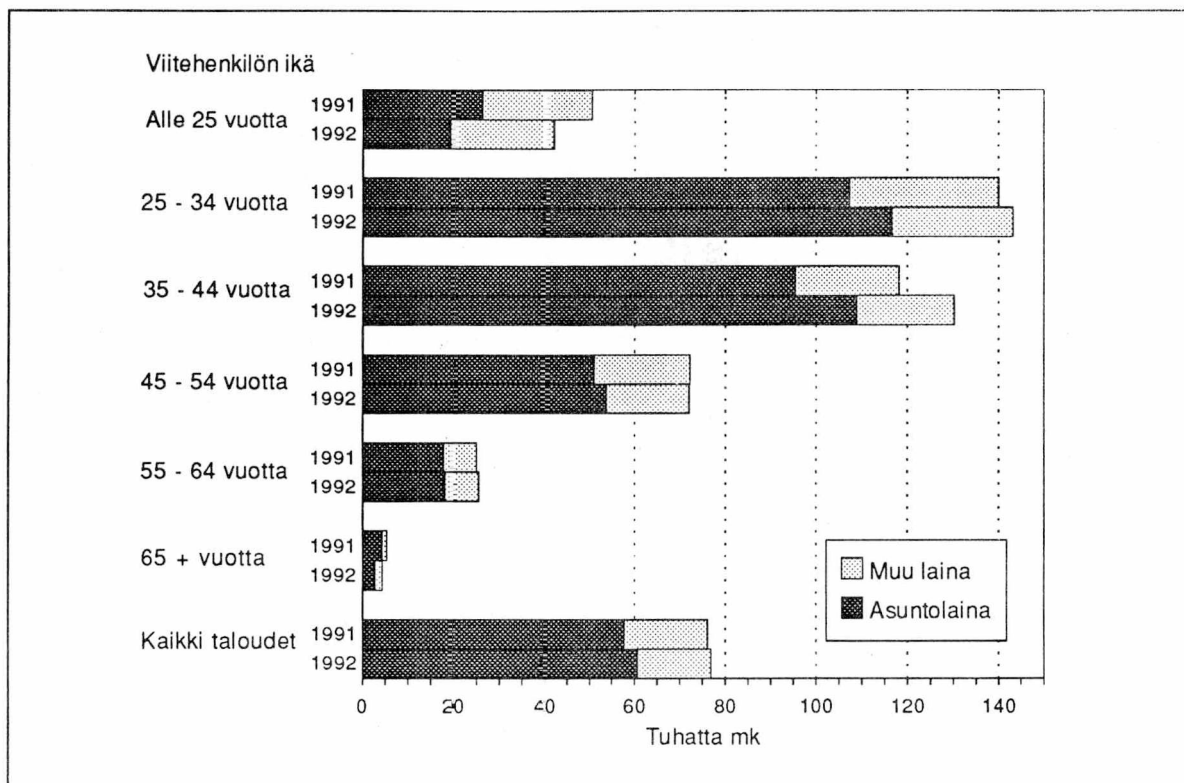
Vuonna 1991 velallisten keskimääräiset lainat olivat 127 000 markkaa, josta 96 000 markkaa oli otettu asuntoa varten ja runsaat 30 000 markkaa muihin tarkoituksiin. Velallisten kotitalouksien keskimääräiset velat kasvoivat vuoden 1992 aikana runsaat 10 000 markkaa. Keskimääräisten velkojen kasvu johtuu asuntoluottojen markkamäärien kasvusta. Muiden velkojen markkamäärät pysyivät lähes ennallaan. Velkaisten kotitalouksien keskimääräiset lainat elinvaiheen mukaan ilmenevät kuviosta 5 ja velat lainojen suuruuden mukaan taulukosta 4.

Taulukko 4.
Velkaiset kotitaloudet lainojen suuruuden mukaan vuosina 1988, 1991 ja 1992

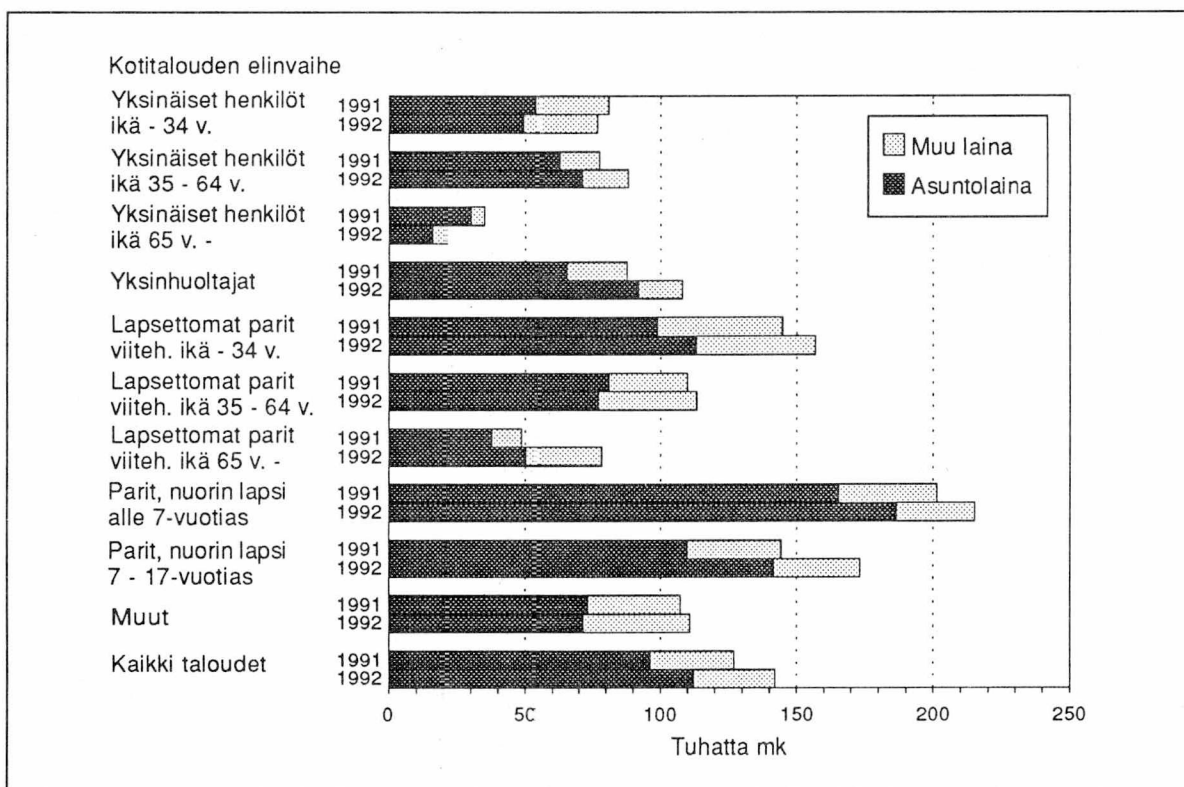
Velkaa, mk	Osuus velkaisista talouksista, %		
	1988 ¹	1991	1992
– 99 999	63	58	53
100 000 – 199 999	18	19	19
200 000 – 299 999	10	11	13
300 000 – 399 999	6	6	8
400 000 –	3	6	8
Yhteensä	100	100	100

1 Lähde: Tilastokeskuksen säästämis- ja velkaantumistutkimus 1988

Kuvio 4.
Velat kotitaloutta kohti viitehenkilön iän mukaan 1991 ja 1992

Kuvio 5.
Velkaisten kotitalouksien velat kotitalouden elinvaiheen mukaan vuosina 1991 ja 1992

Taulukko 5.
Asuntovelkaisten kotitalouksien asuntolainat elinvaiheen mukaan vuosina 1991 ja 1992

Kotitalouden elinvaihe	Asuntovelkaisia talouksia		Asuntolainaa keskimäärin, mk		Lainamäärän muutosprosentti
	1991	1992	1991	1992	
Yksinäiset henkilöt					
ikä - 34 v.	52 300	35 000	189 800	200 600	5,7
ikä 35 - 64 v.	74 900	94 700	101 600	107 300	5,6
ikä 65 v. -
Yksinhuoltajat	36 500	37 700	141 700	162 200	14,5
Lapsettomat parit					
viitehenkilön ikä - 34 v.	45 700	54 300	245 800	245 900	0,0
viitehenkilön ikä 35 - 64 v.	87 500	80 800	121 300	112 300	- 7,4
viitehenkilön ikä 65 v. -	12 400	12 400	58 500	72 100	23,2
Parit, nuorin lapsi alle 7-vuotias	201 500	207 900	219 000	247 200	12,9
Parit, nuorin lapsi 7 - 17-vuotias	184 300	166 600	145 200	177 400	22,2
Muut	73 900	55 900	121 800	127 800	4,9
Yhteensä	784 700	753 600	160 500	179 100	11,6

Velkojen kasvu merkitsee, että kotitaloudet maksoivat loppuun markkamääriltään pieniä lainoja. Toisaalta lainaa on saatettu ottaa aikaisempaa hieman suurempia summia.

Velallisten lapsiperheiden lainat kasvoivat eniten. Vain yksin asuvien alle 35-vuotiaiden henkilöiden ja yksin asuvien eläkeläisten lainamäärät vähenivät.

Vuonna 1992 asuntovelkaisilla talouksilla oli asuntolainaa keskimäärin 180 000 markkaa. Velat kasvoivat vuodessa 20 000 markkaa. Pikkulapsiperheillä, nuorehkoilla lapsettomilla pareilla ja yksin asuvilla alle 35-vuotiailla olivat suurimmat asuntolainat. Sosioekonomisista ryhmistä ylemmillä toimihenkilöperheillä ja yrittäjäperheillä olivat suurimmat asuntovelat.

Asuntovelkaisten talouksien osuus kasvoi vain yksin asuvien 35 - 64-vuotiaiden henkilöiden, alle 35-vuotiaiden parien ja pikkulapsiperheiden ryhmissä. Asuntovelkaisten talouksien asuntolainat on esitetty taulukossa 5.

Taulukko 6.
Velkaisten kotitalouksien lainajärjestelyt sosioekonomisen aseman mukaan vuosina 1991 ja 1992

Sosioekonominen asema	Lainajärjestelyjä tehneitä talouksia		Osuus velkaisista talouksista, %	
	1991	1992	1991	1992
Maatalousyrittäjät	3 900	3 400	8,3	10,4
Muut yrittäjät	12 600	13 000	12,7	15,3
Ylemmät toimihenkilöt	15 800	24 100	6,6	9,7
Alemmat toimihenkilöt	17 600	28 600	5,3	9,4
Työntekijät	41 900	31 700	9,9	8,8
Muut	8 100	18 300	4,9	9,9
Yhteensä	99 900	119 000	7,6	9,8

Lainojen järjestelyt lisääntyivät. Taulukosta 6 selviää, että joka kymmenes velkainen kotitalous järjesteli lainojaan vuonna 1992, kun edellisenä vuonna näin menetteli noin joka kolmastoista velkainen talous. Yrittäjät neuvottelivat lainoistaan muita useammin. Lainojaan uudelleenjärjestelleiden osuus kasvoi kuitenkin eniten ryhmässä muut. Nämä ovat enimmäkseen ammatissa toimimattomia perheitä, joissa on ollut työttömyyttä.

Ylivelkaiset

Kotitalous on luokiteltu ylivelkaiseksi, jos haastateltava ilmoitti kotitalouden velkojen kasvaneen yli selviytymisrajan. Se merkitsee, että kotitalous ei enää pysty tuloillaan hoitamaan lainojensa lyhennyksiä ja korkoja. Vuonna 1992 runsaat 50 000 kotitaloutta katsoi, ettei pysty selviämään veloistaan. Tämä on noin 10 000 kotitaloutta edellisvuotta enemmän. Taulukon 7 mukaan ylivelkaisten kotitalouksien keskivelat olivat noin 285 000 markkaa. Ne olivat vuodessa kasvaneet noin 50 000 markkaa. Kaikkien velkaisten talouksien keskimääräiset lainat olivat vuonna 1992 lähes 150 000 markkaa pienemmät kuin ylivelkaisilla talouksilla.

Vuonna 1992 ylivelkaisten kotitalouksien lainat olivat 2,2 kertaa suuremmat kuin heidän käytettävissä olevat tulonsa edellisenä vuonna. Ylivelkaisten lapsiperheiden lainat olivat 2,4-kertaiset vastaaviin tuloihin verrattuna. Kaikkien velkaisten talouksien velat olivat

Taulukko 7.
Ylivelkaisten kotitalouksien keskimääräiset lainat vuosina 1991 ja 1992

Vuosi	Talouksia	Velkaa keskimäärin, mk
1991	40 200	233 000
1992	51 300	284 000

Taulukko 8.**Ylivelkaiset ja kaikki velkaiset kotitaloudet lainojen suuruuden mukaan vuosina 1991 ja 1992**

Velkojen määrä, mk	1991		1992	
	Kaikki	Ylivelkaiset	Kaikki	Ylivelkaiset
	%			
- 199 999	77	56	72	46
200 000 -	23	44	28	54
Yhteensä	100	100	100	100

vain hieman suuremmat eli 1,1-kertaiset heidän käytävissä oleviin tulohinsa verrattuna.

Vuonna 1992 runsas puolet ylivelkaisista perheistä oli lapsiperheitä. Noin 60 prosentissa ylivelkaisista perheistä oli myös työttömyyttä, minkä vuoksi velkojen hoito juuri usein vaikeutuu. Ylivelkaisista joka viides ilmoitti taanneensa toisten henkilöiden lainoja ja joutuneensa niistä vastuuseen. Asuntolainat ovat syynä ylivelkaantumiseen yli puolessa tapauksista. Muiden velkojen osuus ylivelkaisuuteen on kuitenkin kasvanut. Runsaalla 80 prosentilla asuntolainojensa vuoksi ylivelkaantuneista oli vuonna 1992 asuntolainaa yli

Taulukko 9.**Yli varojensa asuntovelkaantuneet ja kaikki asuntovelkaiset kotitaloudet asuntolainojen suuruuden mukaan vuosina 1991 ja 1992**

Asuntovelkaa, mk	1991		1992	
	Kaikki	Ylivelkaiset	Kaikki	Ylivelkaiset
	%			
- 199 999	67	41	61	17
200 000 -	33	59	39	83
Yhteensä	100	100	100	100

200 000 markkaa, kun edellisvuonna tätä suurempia asuntolainoja oli vajaalla 60 prosentilla (taulukot 8 ja 9).

Lähes kaikki ylivelkaiset perheet ilmoittivat ryhtyneensä jollakin tavoin selvittämään talouttaan. Ylivelkaisista noin 15 000 taloutta eli vajaa kolmannes oli koettanut ratkaista ongelmiaan laittamalla asuntonsa myyntiin. Lähes kaikki ilmoittivat karsineensa huomattavasti taloutensa menoista. Laskujen maksamista oli siirtänyt neljä viidestä taloudesta. Puolet talouksista oli voinut järjestellä lainojensa maksuohjelmia. Kolmannes sai toimeentulotukea.

Työttömyyttä kokeneet kotitaloudet ja niiden selviytyminen

Vuonna 1992 Suomessa oli oman ilmoituksensa mukaan 550 000 kotitaloutta, joissa joku jäsen oli työttömänä tai lomautettuna vähintään kuukauden. Näitä kotitalouksia oli 140 000 edellisvuotista enemmän. Sosioekonomisista ryhmistä työttömiä oli eniten työntekijäperheissä, joita oli runsaat 200 000. Toiseksi eniten työttömyyskokemuksia kertyi noin 125 000 alemmalle toimihenkilöperheelle. Kaikkiaan 80 000 kotitaloudessa oli työttömiä henkilöitä enemmän kuin yksi.

Joka kolmas lapsiperhe koki työttömyyttä vuoden 1992 aikana. Näissä perheissä oli lapsia hieman vajaa 400 000. Noin neljänneksellä lapsettomista pareista oli työttömyyskokemuksia. Joka viides yksinhuoltaja ja joka seitsemäs yksin asuva henkilö oli vähintään kuukauden työttömänä. Työttömyyttä kokeneet kotitaloudet käyvät ilmi liitetaulukosta 2.

Työttömyyttä kokeneiden kotitalouksien joukko on muuttunut kahdella tavoin (taulukko 10). Alempien toimihenkilöiden työttömyyden nopea kasvu heijastuu näiden kotitalouksien osuuden kasvuna. Ryhmään muut luokiteltujen kotitalouksien osuus on myös kasvanut. Nämä ovat enimmäkseen ammatissa toimimattomiksi luokiteltuja talouksia, joissa on ollut työttömyyttä. Tähän ryhmään kuuluu myös talouksia, jotka

on edellisenä vuonna luokiteltu opiskelijatalouksiksi ja joissa on ollut työttömyyttä.

Työttömyys ei kohtaa samalla tavoin kaikkia kotitalouksia. Ne taloudet, joissa on useita työikäisiä jäseniä, voivat myös kokea työttömyyttä enemmän. Maatalousyrittäjäperheissä kaikki työskentelevät monasti omalla tilalla. Työttömyys koskee näitä perheitä

Taulukko 10.**Työttömyyttä kokeneet¹ kotitaloudet sosioekonomisen aseman mukaan vuosina 1991 ja 1992**

Sosioekonomisen asema	1991	1992
	%	
Maatalousyrittäjät	3,0	2,3
Muut yrittäjät	7,0	5,6
Ylemmät toimihenkilöt	12,1	11,5
Alemmat toimihenkilöt	17,7	23,1
Työntekijät	47,5	39,0
Muut	12,7	18,5
Yhteensä	100,0	100,0

1 Kotitalous luokitellaan työttömyyttä kokeneeksi, jos ainakin yksi sen jäsenistä oli työttömänä tai lomautettuna vähintään yhden kuukauden. Kotitalouden sosioekonomisen asema määräytyy kotitalouden suurituloisimman henkilön mukaan. Sosioekonomisen asema perustuu tilastovuotta edeltävän vuoden tietoihin. Ryhmä muut sisältää ammatissa toimimattomiksi luokitellut kotitaloudet.

Taulukko 11.

Työttömyyttä kokeneiden velkaisten kotitalouksien osuus kaikista työttömyyttä kokeneista ja keskimääräiset velat kotitalouden elinvaiheen mukaan vuosina 1991 ja 1992

Kotitalouden elinvaihe	Osuus kaikista työttömyyttä kokeneista kotitalouksista, %		Velkaa keskimäärin, mk		Velkamäärän muutosprosentti
	1991	1992	1991	1992	
Yksinäiset henkilöt					
ikä - 34 v.	78	65	76 100	62 300	- 18,1
ikä 35 v. - 64 v.	53	43	41 900	71 300	70,2
Yksinhuoltajat	81	..	85 300
Lapsettomat parit					
viitehenkilön ikä - 34 v.	84	80	137 500	118 100	- 14,1
viitehenkilön ikä 35 v. - 64 v.	57	49	110 400	111 300	0,8
Parit, nuorin lapsi alle 7-vuotias	85	88	164 300	191 700	16,7
Parit, nuorin lapsi 7 - 17-vuotias	82	73	140 700	191 600	36,2
Muut	67	55	95 900	101 600	5,9
Yhteensä	74	66	117 400	138 600	18,1

useimmiten vain silloin, kun tilan ulkopuolella ansio-työssä käyvä jäsen jää työttömäksi.

Työttömyyttä kokeneiden kotitalouksien velat

Vuonna 1992 työttömyyttä ja samanaikaisesti velkaa oli 360 000 kotitaloudessa. Kolmella neljästä työttömien perheistä oli velkaa vuonna 1991 ja kahdella kolmesta vuonna 1992 (taulukko 11). Näiden perheiden velat olivat noin 140 000 markkaa kotitaloutta kohti. Se on suunnilleen yhtä paljon kuin muillakin velkaisilla perheillä. Velat kasvoivat tänä aikana runsaat 20 000 markkaa edellisvuodesta.

Työttömien perheistä ylemmillä toimihenkilöperheillä oli velkaa edellisvuotta useammin vuonna 1992. Näiden talouksien lainat myös kasvoivat nopeammin kuin muiden velkaisten ylempien toimihenkilöperheiden lainat. Työttömyyttä kokeneissa pikkulapsiperheissä oli myös velkaa entistä useammin.

Työttömien perheistä noin kaksi kolmesta eli 350 000 sopeutti talouttaan jollakin tavoin (taulukko 12). Noin kolmannes työttömien kotitalouksista ei ilmoittanut tarvinneensa mitään erityisiä järjestelyjä.

Taulukko 12.

Työttömyyttä kokeneiden kotitalouksien tavat ratkaista taloutensa ongelmat vuosina 1991 ja 1992

	% työttömyyttä kokeneista kotitalouksista	
	1991	1992
Karsi huomattavasti menoja	36	46
Siirsi laskujen maksamista	..	25
Käytti säästöjä	20	17
Sai toimeentulotukea	9	13
Lykkäsi lainojen maksua tai pidensi maksuaikaa	11	11
Harkitsi ulkomaille muuttoa	8	10
Otti lisälainaa	10	5
Sai raha-apua esim. sukulaisilta	4	5
Myi omaisuutta	5	4
Hankki lisäansioita	3	3

Laman vuoksi talouttaan järjestäneet kotitaloudet, osuus omasta sosioekonomisesta ryhmästä ja hankittu rahasumma vuosina 1991 ja 1992

***Lisärahoitusta järjestäneet kotitaloudet**

Kotitalouden sosioekonominen asema	1991			1992		
	Kotitalouksia	%-osuus	Mk/kotitalous	Kotitalouksia	%-osuus	Mk/kotitalous
Maatalousyrittäjät	21 100	24,7	50 000	13 700	15,0	51 500
Muut yrittäjät	33 600	24,1	80 200	32 900	25,9	47 700
Ylemmät toimihenkilöt	71 700	25,0	28 100	61 500	20,7	34 600
Alemmat toimihenkilöt	113 800	26,0	26 700	107 400	25,5	20 800
Työntekijät	154 700	26,6	24 600	116 000	21,6	14 500
Muut	109 400	16,8	17 600	117 400	15,7	19 200
Yhteensä	504 300	23,1	28 800	448 800	20,2	23 600

* Lisärahoituksella tarkoitetaan markkamääräisinä ilmoitettuja rahoitusmuotoja, joita olivat säästöt, omaisuuden myynti, rahalahjat, lainat, lisäansiot ja toimientulotuki.

Lainaa laman vuoksi ottaneet kotitaloudet

Kotitalouden sosioekonominen asema	1991			1992		
	Kotitalouksia	%-osuus	Mk/kotitalous	Kotitalouksia	%-osuus	Mk/kotitalous
Maatalousyrittäjät	7 200	8,4	48 400
Muut yrittäjät	10 400	7,5	68 500	6 000	4,7	24 700
Ylemmät toimihenkilöt	20 500	7,1	32 800	8 000	2,7	42 900
Alemmat toimihenkilöt	33 800	7,7	31 600	15 200	3,6	31 800
Työntekijät	49 500	8,5	24 200	19 300	3,6	17 700
Muut	21 100	3,2	17 800	12 500	1,7	26 300
Yhteensä	142 600	6,5	30 700	63 200	2,8	28 300

Säästöjä käyttäneet kotitaloudet

Kotitalouden sosioekonominen asema	1991			1992		
	Kotitalouksia	%-osuus	Mk/kotitalous	Kotitalouksia	%-osuus	Mk/kotitalous
Maatalousyrittäjät	12 200	14,3	36 800	9 600	10,5	27 300
Muut yrittäjät	18 500	13,3	26 400	18 600	14,6	33 800
Ylemmät toimihenkilöt	40 000	13,9	20 500	30 700	10,3	21 500
Alemmat toimihenkilöt	55 800	12,8	20 300	58 600	13,9	11 800
Työntekijät	75 600	13,0	17 700	50 700	9,4	12 300
Muut	64 600	9,9	12 200	64 700	8,7	12 200
Yhteensä	266 800	12,2	18 800	232 900	10,5	15 700

Omaisuuksiaan myyneet tai säästöjään käyttäneet kotitaloudet

Kotitalouden sosioekonominen asema	1991			1992		
	Kotitalouksia	%-osuus	Mk/kotitalous	Kotitalouksia	%-osuus	Mk/kotitalous
Maatalousyrittäjät	14 400	16,8	42 900	11 200	12,3	48 800
Muut yrittäjät	23 800	17,1	79 200	23 800	18,7	56 400
Ylemmät toimihenkilöt	44 800	15,6	23 200	39 000	13,1	39 000
Alemmat toimihenkilöt	62 700	14,3	25 500	65 000	15,4	20 400
Työntekijät	86 500	14,9	25 100	62 000	11,5	16 500
Muut	70 200	10,8	19 600	70 000	9,4	22 900
Yhteensä	302 400	13,9	28 700	271 100	12,2	27 200

Menojaan huomattavasti karsineet kotitaloudet

Kotitalouden sosioekonominen asema	1991		1992	
	Kotitalouksia	%-osuus	Kotitalouksia	%-osuus
Maatalousyrittäjät	17 800	20,8	17 700	19,4
Muut yrittäjät	37 100	26,6	43 900	34,6
Ylemmät toimihenkilöt	45 900	16,0	66 800	22,4
Alemmat toimihenkilöt	96 400	22,0	124 700	29,6
Työntekijät	136 900	23,5	185 900	34,5
Muut	88 200	13,6	143 300	19,2
Yhteensä	422 200	19,4	582 200	26,2

Lainajärjestelyjä tehneet kotitaloudet

Kotitalouden sosioekonominen asema	1991		1992	
	Kotitalouksia	%-osuus	Kotitalouksia	%-osuus
Maatalousyrittäjät	4 700	5,5	4 100	4,5
Muut yrittäjät	12 800	9,2	13 900	10,9
Ylemmät toimihenkilöt	16 600	5,8	24 100	8,1
Alemmat toimihenkilöt	17 800	4,1	29 100	6,9
Työntekijät	43 500	7,5	32 600	6,1
Muut	8 700	1,3	18 600	2,5
Yhteensä	104 100	4,8	122 300	5,5

Kotitaloudet, joissa työttömyyttä vuosina 1991 ja 1992

Kotitalouden sosioekonominen asema	1991			1992		
	Kaikki kotitaloudet	Kotitaloudet, joissa työttömiä *	%-osuus	Kaikki kotitaloudet	Kotitaloudet, joissa työttömiä	%-osuus
Maatalousyrittäjät	85 500	12 300	14,4	91 100	12 500	13,7
Muut yrittäjät	139 300	28 700	20,6	127 000	30 500	24,0
Ylemmät toimihenkilöt	286 900	49 800	17,4	297 700	62 400	21,0
Alemmat toimihenkilöt	437 500	72 900	16,7	421 400	125 200	29,7
Työntekijät	581 500	195 400	33,6	538 100	212 000	39,4
Muut	649 800	52 300	8,0	746 900	100 700	13,5
Yhteensä	2 180 500	411 300	18,9	2 222 100	543 100	24,4

Kotitalouden elinvaihe

Yksinäiset henkilöt						
ikä -34v.	227 100	39 800	17,5	208 400	53 900	25,9
ikä 35-64 v.	286 500	44 700	15,6	320 600	60 600	18,9
Yksinhuoltajat	95 500	24 200	25,3	103 100	22 400	21,7
Lapsettomat parit						
viiteh. ikä -34 v.	125 900	48 400	38,4	141 000	64 600	45,8
viiteh. ikä 35-64 v.	249 300	45 000	18,1	247 900	62 400	25,2
Parit, nuorin lapsi alle 7-vuotias	296 100	68 200	23,0	306 200	104 700	34,2
Parit, nuorin lapsi 7-17 -vuotias	298 100	70 400	23,6	269 500	83 600	31,0
Muut	207 100	70 600	34,1	207 800	91 000	43,8
Yhteensä	2 180 500	411 300	18,9	2 222 100	543 100	24,4

Viitehenkilön ikä

-24 vuotta	158 100	44 100	27,9	155 500	61 900	39,8
25-34 vuotta	452 200	113 400	25,1	456 500	152 500	33,4
35-44 vuotta	500 100	118 700	23,7	467 700	138 300	29,6
45-54 vuotta	360 400	87 500	24,3	391 200	120 600	30,8
55-64 vuotta	295 800	42 700	14,4	310 000	61 700	19,9
65- vuotta	414 000	4 900	1,2	441 400	8 000	1,8
Yhteensä	2 180 500	411 300	18,9	2 222 100	543 100	24,4

* Kotitalous luokitellaan työttömyyttä kokeneeksi, jos ainakin yksi sen jäsenistä on ollut työttömänä tai lomautettuna vähintään yhden kuukauden.

Kotitaloudet ja lama

Tietoja laman taloudellisista seurauksista 1991 ja 1992

Irmeli Penttilä

Kotitaloudet ja lama -julkaisu sisältää tilastotietoja laman taloudellisista seurauksista. Siitä käy ilmi

- miten kotitaloudet selviytyivät laman aiheuttamista talousongelmista
- kuinka paljon velkoja kotitalouksilla oli ja kuinka moni niistä oli ylivelkaantunut
- miten työttömyyttä kokeneet kotitaloudet selviytyivät

Julkaisujen myynti:

Tilastokeskus
PL 504
00101 Helsinki
Puh. (90) 17 341

Försäljning:

Statistikcentralen
PB 504
00101 Helsingfors
Tel. (90) 17 341

Hinta - Pris

60 mk

ISSN 0784-8420
= Tulot ja kulutus
ISBN 951-47-7612-7